

Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi

Elvan KARACAN*

ÖZET

Gelişimsel açıdan biyolojik, nörolojik, psikososyal, psikoseksüel ve bilişsel gelişim birarada ve birbirini yakından etkileyerek oluşmaktadır. Dil gelişimi doğumdan itibaren hızla başlayan bu koordineli gelişim ve öğrenme sürecinin önemli bir parçasıdır. Tüm bebekler dili öğrenmeye öncelikle kullanılan dildeki sesleri öğrenmekle başlarlar. Dil gelişimi ile beyin matürasyonunun yakın ilişkisi olup 3 yaş dolaylarında belirgin dil kazanımı beklenir.

Bu yazıda bebek ve çocuklardaki dil gelişimine ait özellikler ve dil gelişim basamakları verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Dil gelişimi, bebek, çocuk.

KLİNİK PSİKİYATRİ 2000;3:263-268

SUMMARY

Language Development of Infants and Children

Biological, neurological, psychosocial, psychosexual and cognitive development effects each other in the developmental period. Language development is an important part of this coordinated development and learning process which begins after birth. All babies start to learn language by the means of speech sounds in their own language. Language development is closely related with brain maturation and by the age of 3 an almost matured language acquisition is expected.

In this paper properties and milestones of language development in infants and children take place.

Key Words: Language development, infant, child.

GİRİŞ

Dil anlam, üretim ve kullanımdaki özellikleri ile yalnızca insan toplumlarında bulunan bir yetenektir. Hayvan türleri de sesler ve beden hareketlerinin yardımıyla birbirleri ile iletişim kurarlar, hatta insan dilini bir noktaya kadar anlamayı öğrenebilirler ancak, insan dışındaki hiçbir tür çıkardığı sesleri insan dilinde olduğu gibi açık ve içtutarlılığı olan, üretken ve yaratıcı bir sistem durumuna getirememiştir (Hall ve ark. 1986). Dilin iki temel bileşeni vardır:

Reseptif Dil (Alıcı Dil, Anlama Dili): Sözel uyarıların duyu-sinir ağı ve işitsel-algisal süreçler aracılığı ile alınması ve anlaşılması olarak tanımlanır (Miller ve ark. 1980, Behrman ve Vaugan 1987, Smolak 1982).

Ekspresif Dil (Anlatım Dili): Duyu-sinir ve motor-sinir işlevler (nefes alma, ses çıkarma, rezonans, artikülasyon mekanizmaları gibi) ile zihinsel kavramın bir ses imgesi aracılığıyla ifadesidir (Miller ve ark. 1980, Behrman ve Vaugan 1987, Smolak 1982). "Fonoloji", ses sistemi ya da fonem (dilinin temel sesleri), morfem (fonemlerden oluşan anlamlı ses birimleri) ve kelimelerin ses yapısı; "Sentaks", isim, fiil, cümle kategorileri, söz dizimi ya da gramer; "Semantik" kelime ve cümlelerin anlamı ve birbiri ile ilişkisi; "Pragmatik" ise sosyal iletişimi sağlamada dilin kullanımı için kullanılır (Lewis 1982).

Dil Kazanımı ile İlgili Kuramlar:

Erken dönemde dil kazanımı değişik yaklaşımlarla

* Uz. Dr., Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, ANKARA

açıklanmaya çalışılmış ve bu alanlarda yapılan çalışmalar ışığında dil gelişimi ile ilgili bilgilerde 1950'lerden bu yana önemli değişiklikler olmuştur.

Dil kazanımına ilişkin ortaya atılan başlıca kuramlar şunlardır:

Davranışçı kuram: Bu kuram dil kazanımında bebeğin konuşanları taklit etmesi ve erişkinlerin ödüllendirmelerle bebeğin çıkardığı sesleri desteklemeleri üzerinde durur.

Biyolojik kuram: Bu kuramda, doğuştan getirilen yetenekler ve dil öğrenimine bebeğin bir şekilde programlanmış olduğu açıklanır. Beyin gelişiminin önemi vurgulanırken, dilin öğrenilmesinde kritik dönemler bulunduğu işaret edilir, genel bilişsel gelişim ve olgunlaşmanın dil kazanımındaki en önemli faktör olduğu üzerinde durulur.

Sosyal etkileşim kuramında ise dilin öğrenildiği sosyal ve kültürel ortamdan etkilendiği belirtilir (Edgumbe 1981, Whitehead 1990).

1970'li yılların ortalarından önce çocuklardaki dil gelişimi ile ilgili yaklaşımlarda bir kutuplaşma "doğaya karşı bakım (nature vs nurture)" dikkati çekmektedir. McLean'in (1990) yaptığı derlemede aktarıldığı üzere; Skinner ve yandaşları davranışçı analitik yaklaşımları ile dilin çevreden gelen uyarıcı ve deneyimlerle kazanıldığı üzerinde dururken; Chomsky ve onu destekleyenler ise dil kazanımının biyolojik, nörolojik gelişime dayalı bir süreç ile gerçekleştiğini ve tek tip olduğunu, dilin öğrenildiği çevrenin özelliklerinden bağımsız olduğunu savunmuşlardır. 1970'li yılların başlarındaki bu kutuplaşma, etkileşime önem veren, bebek ve ona bakan kişi arasındaki sosyal ilişkiye odaklanılan gözleme dayalı çalışmalar ile yumuşamış ve bu tür çalışmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır (McLean 1990).

Dil Gelişim Basamakları:

Dil gelişimi yönünden yaşamın ilk bir yılı prelinguistik dönem, okul öncesi yıllar ise temel dil yeteneklerinin kazanıldığı dönemler olarak tanımlanır. Prelinguistik dönem bebeğin ilk kelimeleri çıkarmadan önce ses ve mimikleri ile iletişim kurduğu dönem olup bu dönemin ilk kelime çıkışı ile bağlantılı olduğu düşünülür (Vithman ve ark. 1985, Bee 1992).

Bebekler dil gelişimi için doğuştan donanımlı olup duymaya karşı son derece hassastırlar. Doğumdan sonraki birkaç gün içinde bombardıman şeklinde

gelen tüm sesler arasından insan sesini hatta annelerinin sesini ayırt edebilirler (DeCasper ve Fifer 1980, Bertocini ve ark. 1988). Ses farklılıklarına duyarlı olup, hece grupları arasındaki farkları, "b" ve "p", "d" ve "t" ses farklarını anlayabilirler (De Villers ve De Villers 1979). 4 günlük Fransız ve 2 aylık Amerikan bebeklerinin alındığı bir çalışmada bebeklerin kendi dillerine ait sözleri yabancı dilden ayırttedebildikleri gösterilmiştir (Mehler ve ark. 1988).

Yenidoğanın temel sesli davranışı olan ağlama, doğumdan sonraki ilk aydan başlayarak farklılaşır, ağrı ve açlık ağlamaları yaşamın ilk haftasında ayırtedilmeye başlar (Lewis 1982, Graham 1991). Hayatın ilk 2-3 haftasındaki sesler nitelikleri ve şiddetleri farklı ağlamalardan ibaret değildir. Çocuğun bu ara homurtuyu andıran, esnemeyi ya da iç çekmeyi andıran bir takım sesler çıkardığı da olur. Öksürük, hapsirik ve kusma olaylarına ait sesleri de unutmamak gerekir. Bu seslerin çocuğun nefes alma çabasına bağlanabileceği görüşü ağırlıktadır. Ağlama ve huzursuzluk seslerinin yanısıra ilk bir ay içinde hoşnutluk sesleri belirmeye başlar. Ağlama şiddet ve sıklığı gelişim içinde giderek azalırken; bebeğin ses kalitesinde ilk bir yılda belirgin değişimler olur (Bell ve Ainsworth 1973). Buna göre bebek doğumdan iki aylık döneme kadar olan zamanda öncelikle refleks ağlamalar ve geğirme, öksürme ve esneme gibi vejetatif sesler üretir. Bebeğin ağlamasının onu duyan erişkin üzerinde etkisi olmasına karşın, bebek henüz erişkinlerin dikkatini çekmek amacıyla ağlamayı kullanmamaktadır. Bu dönemde ağlama daha çok açlık, soğuk ya da sıkıntı gibi içsel durumlara verilen içgüdüsel bir yanıtır. Yedi haftalıktan küçük bebeklerde açlık ağlamak için en önemli nedenlerden biriyken, gürültü ve ışık ikinci derecede önemli nedenler arasında sayılabilir. İlk üç ayda karın ağrısı genel ağlama nedenidir. Bebek büyüdükçe baş boyun anatomisi değişmesi ile çıkarılan ses yelpazesi genişler ve konuşma sesine daha yakın rezonansa ses üretimi başlar.

2-5 aylar arasında bebek, konuşma ve iletişim düzeyinde önemli iki davranışı gösterir. Bunlardan biri öncelikle sosyal etkileşimde ortaya çıkan hoşnutluk ifade eden konuşma benzeri seslerdir, "gıgıldama" ya da "hoşnutluk sesleri" olarak bilinir (cooing/comfort sounds). Diğer önemli davranış ise gıgıldama ile eş zamanlı ortaya çıkan "gülümseme"dir.

4-8 aylardaki diğer dönem Stark tarafından "vocal play (ses oyunu)" dönemi olarak belirtilir. Agulama

(Babbling) dönemi olarak da bilinen bu dönemde bebek sesli ve sessiz harfler içeren tek heceler üretir. Gıgılda sırasında sesler bebek çoğunlukla uzanır durumdayken ve daha çok dilin gerisinden çıkmakta iken bu dönemdeki sessiz sesler daha çok dilin ön tarafından çıkartılır. Sesli oyun gıgıdamadan farklı olarak temelde sosyal etkileşime yanıt şeklinde değildir. Bebek bu ses oyununu erişkinle iletişimini başlatmak ve yanıt olarak kullansa da genelde bu oyunu tek başına oynamayı tercih eder. Bu durum, bebeğin yeni ses üretme becerisinin bir pratiği olarak değerlendirilebilir (Paul ve ark. 1996). Dördüncü ayın tamalanması ile birlikte ses kalitesi de değişir, artık bebek glotis ve uvuladan kaynaklanan ilk sesler yerine konuşma sesleri çıkmaya başlar.

İlk yılın ikinci yarısından itibaren görülen "tekrarlayan (reduplicated) babbling" sesli ve sessiz harfler içeren aynı hecenin tekrarlanması şeklinde (örn. "bababa", "mamama") olup b, p, t, d, m ve n en sık kullanılan sessizler olarak bildirilmiştir. Ses oyundakine benzer olarak tekrarlayan babbling de bebeğin kendi kendine yapmayı tercih ettiği bir davranıştır (Paul ve ark. 1996).

Yaklaşık 5 aylık iken sessiz harflerin kullanımı ve ses taklidi, 11. ayda ise kelimelerin taklit edilmesi başlar. Taklit etme davranışı bebeğin dil gelişimi ve sosyal becerileri kazanması için önemli bir belirleyicidir. Normal gelişim gösteren bebeklerin ilk anlamlı sözcük çıkarmayı öğrenmeden önce sesi taklit etme becerisine gereksinim duydukları belirtilmekte, sözel taklidin övgü ile karşılanmasının ve model olma davranışlarının ise benzer sesler çıkartılmasını belirgin olarak arttırdığı ileri sürülmektedir (Behrman ve Vaughan 1987).

İlk kelimeler 8-18 ay arasında ortalama 12. ayda çıkarken, 2. yaş ile çocuğun kelime haznesi 200'e ulaşmaktadır. Öncelikle isimler, sonra fiil, sıfat ve zarfların kullanımı başlar ve tüm bebekler dil gelişim zincirinde fonoloji, sentaks ve semantik halkalarına geçişte aynı sırayı izlerler. Bir başka deyişle çocuklar dili bir düzen içinde öğrenirler. Dil gelişimi sembolik oyunlar, tasarım ve taklit ile içiçedir (Lewis 1982).

Dilin gerçekten anlaşılması 8. ay dolaylarına rastlar. İlk yılın son çeyreğinde bebekler alışkın oldukları ortamda sürekli duydukları bazı sözcüklere yanıt vermeye başlarlar. Örneğin anne 'haydi cee oynayalım' dediğinde bebek ellerini çırpar. Bu erken anlamalar sözün gelişi ile ilgilidir (contextually bound).

Champman'a göre bu anlamalar sıklıkla anne-babaların 8-12 aylık bebeğin gerçek olandan çok daha fazlasını anladığına inanmalarına yol açar (Aktaran Paul ve ark. 1996). Dilin anlaşılması, kullanılmasına öncülük eder, bir başka deyişle çocuklar dili kullanmadan çok önce kelimeleri ve cümleleri anlarlar.

İlk yılın sonuna doğru çoğu bebek kelime kullanmaya başlar. Çocuğa özel olan bu kelimeler erişkinin kullandığına benzemez ancak belli durumlar için kullanılır (protowords) (Paul ve ark. 1996). Bebeğin kendine özgü olan ve 4 ya da daha fazla heceli, gerçek kelime içermeyen cümle benzeri sözler kullanır (Jargon / Gibberish dil) (Bzoch ve League 1991). 10-20 aylık çocukların ses üretimleri ile ilgili bir çalışmada çok heceli gerçek kelime üretimine odaklanılmıştır. Çocuğun ilk sözlüğünde yalnız kısa kelimeler bulunur. Hatta çok heceli kelimelerin çoğu, 18 aya dek tek heceler, tek heceli kelimeler şeklinde çıkar. Bu sınırlılık yalnız tek heceli kelime kullanma eğilimi ile açıklanamayan gelişimsel bir sınırlılıktır. Bu dönemde çocuklar çok heceli kelimeleri de tek hece ile (örneğin, piyano için po) ifade ederler (Johnson ve ark. 1997). İki yaşına kadar kullandığı kelimelerin %70'i tek hecelidir.

Çocukların ilk kelimeleri arasında genel olarak isimler başta gelir. İlk kelimeler arasında fiiller, sıfatlar, edatlar da görülmektedir. Zamirler genellikle sonraki dönemde ortaya çıkar.

Çocuğun ilk kelimesi anne-babası için büyük bir olaydır. Ancak çocuğun bu ilk kelimesinin ardından hızlı bir dil gelişimi beklemek de yanlış olur. Çocuk bu aşamadan sonra da sesleri birbirinden ayırma, vurgulama, kelimelerin anlamlarını kavramaya başlama ve yeni kelimeler öğrenmeye devam edecektir. Konuşma seslerinin ayırıcı niteliklerini algılama yolundaki gelişmesine devam edecek belli seslerin akustik özellikleri açısından farklı olsalar bile aynı anlama geldiklerini anlayacaktır. Dil gelişimi ilerledikçe çocuk ister fısıldansın, ister yüksek sesle söylensin, ister erkek, kadın ve çocuk tarafından söylensin belli bir kelimenin hep aynı anlama geldiğini kavrar (Yavuzer 1999).

Her yaştaki insanda olduğu gibi küçük çocuklarda da anlaşılabilir kelime sayısı kullanılan kelime sayısından fazladır. Anlama ve anlatma sözel iletişimde birbirine bağlı özelliklerdir. Konuşulan dilin anlaşılması söylenen sözcüklerin semantik ve sentaks içeriklerinden anlam çıkarabilme becerisine karşılık gelir. Semantik düzey kelimeleri ve aralarındaki ilişkiyi anlama

Tablo 1. Bebek ve çocuklardaki reseptif ve ekspresif dil gelişim basamakları

	Reseptif dil	Ekspresif dil
1. ay	Rastgele hareketlerini ses ile durdurur. Ani ses ya da gürültü ile sığırar. Bildik bir ses ile sıklıkla rahatlar.	Ağlar, rastgele sesler çıkarır (özellikle sesli sesler).
2. ay	Konuşanı dinliyor görünür, gülümseyebilir.	Acıktığında "özel" bir ağlaması vardır. Hoşnutluk sesleri çıkar ve sosyal gülümseme başlar.
3. ay	Konuşana bakar, yerini belirler.	Birlikte oynandığında gülme ve diğer keyifli sesleri çıkarır, iki ya da daha fazla farklı hece çıkarır, gıgıldar.
4. ay	Kızgın ve hoşnut ses farkını anlar, Odada görme alanı dışındaki konuşanları arar	Sosyal uyarana sesli yanıt verir. Sıklıkla "P", "B" ya da "M" gibi sesleri kullanır.
5. ay	Düzenli olarak ses kaynağını saptar, adına tepki verir.	Ses taklidi başlar. "O" ve "U" ya benzer bazı kalın ünlü sesler kullanır.
6. ay	"bay bay", "mama", "dede" gibi kelimeleri tanıyor görünür.	Sesli itiraz etme ve keyifle çığlık atma vardır.
7. ay	"gel", "bay bay" gibi ifadelere jestlerle yanıt verir.	Kelime benzeri sesler çıkarır.
8. ay	Adı söylendiğinde hareketini durdurur.	Hece tekrarları yapar, cee oyunu oynar.
9. ay	Hayır denince hareketini durdurur.	Sözel uyararla verilen ses ya da heceleri ve konuşmanın tonlamasını taklit eder.
10. ay	Sıklıkla sözel rica üzerine oyuncaklar ya da başka nesnelere ebeveyn ya da başkalarına verir.	İlk kelimelerini söyler, "uf-uf" gibi bazı ünlemleri, jargon dili kullanır.
11. ay	Basit soruları (köpek nerede? gibi) bakarak ya da göstererek yanıtlar.	"Cee" oyununu başlatır. Yeni duyduğu kelimeleri tekrarlar.
12. ay	Sözel isteklere jestlerle yanıt verir. Genellikle uzun bir zaman süresince konuşmaya yoğun ilgi ve tepki gösterir.	Tanıdık nesnelere isimle hitap eder. Bir miktar tutarlılık ile 3 ya da daha fazla kelimeyi kullanır.
12-14. aylar	Her hafta bazı yeni kelimeleri anlar görünür. Konuşanın duygusal tonunu daha iyi anlar. Adlandırılan resimlere 2 dakika ya da daha uzun ilgisini sürdürür.	Belirli bir tutarlılık içinde 5 ya da daha fazla gerçek kelimeyi kullanır. İşaretle ve beden hareketleri ile birlikte ses ve bazı kelimeleri kullanarak istenen nesnelere elde etmeye çalışır. Anlaşılmaz seslerin yanısıra anlamlı kelime sıklığı artar.
14-16. aylar	Bazı tanıdık nesnelere diğer odadan seçip getirerek çiftli sözel uyarıları anladığını gösterir. Birçok nesneyi (ya da isimlendirildiklerinde nesnelere resimlerini) işaret ederek tanımlayabilir. Bedeninin çeşitli büyük parçalarının isimlerini net olarak algılar.	Tutarlı biçimde 7 ya da daha fazla (20'ye kadar) gerçek tek kelimeleri kullanır. T, D, N, H gibi sessiz harfleri daha sık kullanır. Bazı gerçek kelimeleri sık kullanılan mimiklerle kullanarak daha fazla iletişimde bulunur.
16-18. aylar	Basit soruları kavrar ve bir top ya da başka bir nesne ile ilişkili birbirini izleyen iki yönergeyi yerine getirebilir. Her hafta geniş kategorideki yeni kelimeleri öğrenir ve hatırlar (yeni yiyecek, giysi, hayvan vb) 150 kadar kelimeyi anlar. Tek bir istek ile bildik nesnelere arasında iki ya da daha fazlasını tanır (ör. Top ve saati bulur).	İstekler ve gereksinimlerini ifade etmek için mimikler yerine kelimeleri kullanmaya başlar. Konuşmada sık işittiği. kelimeleri kullanmaya başlar. Kelime dağarcığında sürekli ve aşamalı bir artış gösterir (her ay 3-4 yeni kelime).
18-20. aylar	Sözel istek üzerine büyük resimlerde bedeninin çeşitli parçaları ve giysilere ilişkin çeşitli maddeleri gösterir. "otur", "buraya gel", "yapma" fiilere uygun tepkiler verir.	Sık işittiği bazı 2 kelimelik ve 3 kelimelik cümleleri taklit eder. Oyun sırasında çevresel sesleri (motor, hayvanlar vb) taklit eder. En az 10-20 kelimedenden oluşan kelime

	Kişisel zamirlerdeki farklılıkları ("onu ona ver", "onu bana ver" gibi) bir ölçüde anlar	dağarcığı vardır.
20-22. aylar	Basit ancak ilişkili 3 sözel emir/isteği yerine getirir. İsimlendirilen genel nesnelere ve genel nesnelere resimlerini fark eder.	2 ya da 3 kelimeyi cümle içinde bir araya getirir (ben gidiyorum bay bay vb). Gerçek kelime sayısı artar. Anlaşılmaz dil ve gerçek kelimeleri birlikte kullanarak yaşantılarını anlatmaya çalışır.
22-24. aylar	Sözel istek üzerine 5 ya da daha çeşitli madde arasından birini seçebilir. Sadece kelimelerin değil uzun cümlelerin anlamını ve mantığını anlıyor görünür. Eklemeleri (sana, ona vb) ve bazı karmaşık cümleleri anlar (ör. Pastaneye gidince sana bir külah dondurma alacağım).	Zaman zaman 3 kelimeyi cümleler kullanır. Zaman zaman kendi adını kullanarak kendini kasteder. Bazı zamirleri kullanmaya başlar. Kelime sayısı ortalama 22'dir.
24-27. aylar	Sorulduğunda bedenini 3 ya da daha fazla küçük parçasını gösterir (çene, dirsek, göz kapağı vb). Aile içi konum belirleyici isimler öğrenir (amca, büyükanne gibi).	Genellikle 2 ya da 3 kelimeyi cümleleri kullanır. Bazı kişisel zamirleri doğru olarak kullanır. Bazı kişisel gereksinimleri için sözel olarak yardım ister.
27-30. aylar	İşlevsel bağlantıları anlar (ne ile yiyeceğin gibi soruları yanıtlar). Nesnelere niteliklerine göre tanır (büyük, küçük).	En azından bir rengi doğru biçimde adlandırır ve tanır. İki ya da daha fazla sayıyı sırasıyla doğru olarak sayabilir ya da tekrarlayabilir.
30-36. aylar (2.5-3 yaş)	Ekmeğin, simidin yarısını ver denildiğinde yarımın ne demek olduğunu bilir.	2-3 gün önceki olayları hatırlayıp anlatır. İsmin ne diye sorulunca söyler. Anlamadığı bir kelime duyarsa "ne demek" diye sorar.
36-54. aylar (3-4.5 yaş)	Ön takıları (edat) anlar (altında, arkasında vb). 3500-5000 kelimeyi anlar. Neden-sonuç ilişkisini anlar (acıktığında ne yaparsın gibi). Benzerlikler kurabilir.	Telaffuz oldukça düzelmiştir. Geçmişten konuşabilir. Zamanları düzgün kullanır. Çoğul, tekil, soru, ünlem cümleleri kurar. Konuşmasının %90'ını anlaşıyor.
4.5 yaş üstü	Hız, sayı, zaman gibi kavramlar gelişir. Sağ, sol ayırımı yapar Anlamlarına göre sınıflandırma yapar.	Düşünceleri, öyküleri rahat olarak anlatır. Cümleyi değişik biçimlerde kurabilir. Kendi yanlışlarını kendisi düzeltir.

becerisini ifade eder. Örneğin "baba" denildiğinde erkekleri, "köpek" denildiğinde hayvanları algılar. Semantik kategorilerin gelişimi çocuğun kelime gelişimi ve bilişsel gelişim düzeyi ile yakından ilişkilidir. Sentaksın anlaşılması ise kelimelerin dizilimi, yan yana geliş ve bunların anlam farklılıklarının anlaşılabilmesidir (örneğin "Çocuk köpeği arıyor" ve "Köpeği çocuğu arıyor" cümleleri arasındaki farkın anlaşılabilmesi gibi). Küçük çocukların kelime birleştirmeleri ya da iki kelimedenden oluşan cümleleri, iletişimsel özellik taşıyarak birlikte çoğunlukla söz dizimi kurallarına uymaz. Çocuk sentaks kurallarını 2-3 yaşından itibaren kazanmaya başlar. 18 aylıktan itibaren görebildiği nesnelere için kullanılan tek kelimeleri ya da adlandırmaları anlayabilirse de çocuğun iki kelimenin ifade ettiği anlamı kavraması 2. yılı bulur, böylece

örneğin "kamyonu it" denildiğinde o nesneye bir eylem uygulayacağını anlayabilir (Wilson 1996).

Tablo 1'de bebek ve çocuklardaki reseptif ve ekspresif dil gelişim basamakları gösterilmiştir (Lewis 1982, Paul ve ark. 1996, Bzoch ve League 1991, Şener ve ark. 1995, Savaşır ve ark. 1993, Vaugan ve Litt 1990).

Sonuç olarak tüm bebekler dili öğrenmeye öncelikle kullanılan dildeki sesleri öğrenmekle başlarlar. Dil gelişimi ile beyin matürasyonunun yakın ilişkisi olup beyin matürasyonunun 2/3'ünün kazanıldığı 3 yaşında belirgin dil kazanımı beklenir. Doğumdan sonraki ilk 3 ayda ekspresif dil gelişimi fonem düzeyinde değişimler ile kendini gösterirken, 3-9. aylar morfeşik, 9-18. aylar sentaks (cümle) düzeyinde, 18-36. aylarda ise semantik (anlam) düzeyde dil kazanımı sağlanır (Paul ve ark. 1996, Bzoch ve League 1991).

Dil gelişimindeki bu sıralama değişmezken bu gelişimin hızı fizyolojik ve genetik özellikler, cinsiyet, algısal, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre ve etkileşim, aile-çocuk arasındaki sözel iletişim düzeyi, sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikler gibi etmenlerden etkilenebilmektedir (Lewis 1982, Paul 1996).

Gelişimsel açıdan biyolojik, nörolojik, psikososyal, psikoseksüel ve bilişsel gelişim birarada ve birbirini yakından etkileyerek oluşmaktadır. Dil gelişimi doğumdan itibaren hızla başlayan bu koordineli gelişim ve öğrenme sürecinin önemli bir parçasıdır.

KAYNAKLAR

- Bee H (1992) The development of language. The Developing Child. 7. Baskı, Harper Collins College Publishers, s. 295-336.
- Behrman RE, Vaugan VC (1987) Developmental Pediatrics Nelson Textbook of Pediatrics. 2. Bölüm, 13. Baskı, USA, WB Saunders Company, s. 6-35.
- Bell SM, Ainsworth MDS (1973) Infant crying and maternal responsiveness. Child Development and Behavior, F Reblsky, L Dorman, A Alpfred (Ed), New York, Knopf, Inc. s. 129-145.
- Bertoncini J, Bijeljic-Babic R, Juszyk PW ve ark. (1988) An investigation of young infants' perceptual representations speech sounds. J Exp Psychol Gen, 117(1): 21-33.
- Bzoch KR, League R (1991) Receptive-Expressive Language Emergent Test. Pro-ed, Inc.
- De Villers PA, de Villers LG (1979) Early Language. Fontana, London, s. 22-23.
- DeCasper AJ, Fifer WP (1980) Of human bonding: Newborns prefer their mothers' voice. Science, 208: 1174-1176.
- Edgcumbe RM (1981) Toward a developmental line for the acquisition of language. The Psychoanalytic Study of the Child, AJ Solnit, RS Eissler, A Freud ve ark. (Ed), USA, New Haven Yale University Press, s. 71-103.
- Graham P (1991) Child Psychiatry. 2. Baskı, New York, Oxford University Press, s. 73-103.
- Hall E, Lamb ME, Perlmutter M (1986) Child Psychology Today. 2. Baskı, New York, Random House.
- Johnson JS, Lewis LB, Hogan JC (1997) A production limitation in syllable number: a longitudinal study of one child's early vocabulary. J Child Lang, 24(2):327-349.
- Lewis M (1982) Clinical Aspects of Child Development. 2. Baskı, USA, Lea & Febiger.
- McLean LKS (1990) Communication development in first two years of life: A transactional process. Zero to Three, 11(1): 13-19.
- Mehler J, Juszyk P, Lambertz G ve ark. (1988) A precursor of language acquisition in young infants. Cognition, 29: 143-178.
- Miller JF, Chapman RS, Branston MB ve ark. (1980) Language comprehension in sensorimotor stages V and VI. J Speech Hear Res, 23: 284-311.
- Paul R, Baker L, Cantwell DP (1996) Development of communication. Child and Adolescent Psychiatry, M Lewis (Ed), USA, William & Wilkins, s. 191-192.
- Savaşır I, Sezgin N, Erol N (1993) 0-6 yaş çocukları için gelişim tarama envanteri. Türk Psikiyatri Dergisi, 4:9-18.
- Smolak L (1982) Cognitive precursors of receptive vs. expressive language. J Child Lang, 9: 13-22.
- Şener Ş, Yüksel N, Şenol S (1995) Ruhsal ve Fiziksel Hastalıklar. N Yüksel (Ed), Ankara, Hatipoğlu Yayınevi, s. 13-36.
- Vaugan VC, Litt IF (1990) The First Year Child and Adolescent Development. 4. Bölüm, USA, WB Saunders Company s. 163-178.
- Vithman MM, Macken MA, Miller R ve ark. (1985) From babbling to speech: a reassessment of the continuity issue. Language, 61: 397-445.
- Whitehead MR (1990) Psycholinguistic: The Big Question. Language and Literacy in Early Years. 3. Bölüm, Paul Chapman Publishing Ltd. s. 1-32.
- Wilson BC (1996) Developmental language disorders. Pediatric Behavioral Neurology. Y Frank (Ed), New York, CRC Press, s. 1-32.
- Yavuzer H (1999) Çocuk Psikolojisi. 18. Baskı, Remzi Kitabevi.

